

PULA IMVULA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

DESEMERE
2014

Pontšho le kamogelo ya tllhabollo ya balemi

**Kgatišopaka ya Grain SA ya
batšweletši ba ba hlabologago**

Bala Ka Gare:

- 05 | Dibjalo tše ke nyakago go di bjala ke di kgetha bjang?
- 09 | Ela khupetšo hloko
- 10 | Grain SA e boledišana le... Samuel Moloi

Mo re bona bafenyi bohle: Lungelwa Kama – Moleminyane wa Ngwaga, Jannie de Villiers (Mohlankediphethimogolo (CEO) : Grain SA), Preline Swart (mogatša Ralph), Ralph Swart – Molemakgwebo wa Mohlamofsa wa Ngwaga, Victor Mongoato (Motlatšamodulasetulo: Grain SA) le Enoch Khumalo – Molemelaboiphedišo wa Ngwaga.

Ka nako ya "Letšatši la Thakgalo" la Grain SA, balemi bao ba kgonnogo go phethagatša ditiro tša bona le ge ba be ba lebanwe ke mathata a magolo, ba ile ba tumišwa ka moo go ba swanetšego. Moletlo wo o be o swerwe kua Bloemfontein.

Ge a be a bolela ka Lenaneothlabollo la Balemi, Moh Jane McPherson (Molaodi wa Lenaneo le la Grian SA) o ile a le swantšha le thekisi ye e rwelego batho ba 4 663 (badirišani lenaneong) le mafelo a 126 a boemathekisi (dihlophathuto). "Leetong le re lego go lona, re šutela lefelong re etšwa go le lengwe. Re goroga boyong re šetše re gopotše felo gongwe. Lenaneong la rena re tšea gore

balemi le bona ba swere leeto. Mathomong a leeto le re bona batho bao ba hlokago tsebo, dipopegothušo le tsebo ya tirišo. Lehono re lebogiša bao ba sepelago gabotse tseleng ye e išago boyong bja bona bja balemi," a realo. Moh McPherson o feditše ka go re balemi ba ga ba kgone go tšwela pele ntle le thušo ya tšhelete: "Balemi ba hloka tirišometšhene, tšhelete ya go phethagatša tšweletšo le inšorense ya dinyakwapšalo."

Danie van den Berg, Molomaganyitikologo wa Grain SA, o boletše gore balemi bohle ba se ke ba ahlolwa ka go swana le gore molemi yo mongwe le yo mongwe o swanetše go fiwa sebaka ka toka. "Nepokgolo ya lenaneo le ke go ruta balemi go phetha dilo ka nepagalo le

Pontšho le kamogelo ya tllhabollo ya balemi

go ba bontšha ka moo dilo di bago ka gona ge di sa phethwe ka nepagalo. Boikemišetšo bja lenaneo le ka go ba thuša go phethagatša ditoro tša bona," a fetša ka go realo.

Bennie de Klerk (Morekišetši go Profert) o ile a kgothatša balemi gore ba rerišane le ditsebi le go bopa ditirišano le bona. "Temo ke kgwebo ye e phadišanago kudu le tše dingwe mme diphošo di tlo go jela tšehele ye ntši. Ga go na ditselakopana." O boditše balemi gape a re ba swanetše go ela papatšo hloko ka ge e le ntlha ye bohlokwa ye e ka ba jelago tšehelele ge ba sa hlokomele.

Israel Mothlabane (molemi) le yena o hlalošitše tsela ye a e sepetšego go tšweletša ditone tše di fetago tše 1 500. Baemedi ba dikhamphani tše di thušago (sponsors), Ernst Janovsky (Hlogo: Absa AgriBusiness), Mphilo Dlamini (Molaodi wa Ditaba tše di Tlemanego (*Corporate Affairs*): Syngenta), Magda du Toit (Molaodi wa Tsebišano ye e Tlemanego (*Corporate Communication*): Monsanto) bona ba tlišitše melaetša ya go tutuetša balemi.

Gomme bafenyi ke...

Bafenyi magorong a a fapanego e be e le: **Enoch Khumalo**

– **Molemelaophedišo wa Ngwaga (balemi ba ba tšweletšago nageng ya dihektare tše 10 goba fase ga moo)**

Enoch e be e le modiredi wa polaseng mengwaga ye e ka bago ye 30, mme o šomile kudu ka go hlokomela dinku le dikgomo. Gonabjale ke molemi tikologong ya Piet Retief, profenseng ya Mpumalanga; o bjetše lehea dihektareng tše 3 mme o letetše go buna ditone tše di fetago tše 6 godimo ga hektare.

Lungelwa Kama – Moleminyane wa Ngwaga (go tloga ka dihektare tše 10 go fihlela go tšweletšo ya ditone tše 250)

Lungelwa o thušitšwe ke Kgoro ya Tllhabollo ya Dinagapolaseng le Mpshafatšo ya Naga kua Kapa-Bohlabela go hwetša polasa le didirišwa di se kae. Polasa ye a e filwego e akaretša nagatemego ya dihektare tše 35 fela, eupša boKama ba kgonne go hira nagatemego ye nngwe gape ye botse ya dihektare tše 70. Lenyaga Lungelwa o bjetše lehea dihektareng tše 100 mme mašemong a mangwe puno ye e letetšwego e feta ditone tše 8/hektare.

Ralph Swart – Molemela kgwebo wa Mohlamofsa wa Ngwaga

(tšweletšo ya ditone tše di fetago tše 250)

Ralph e be e le mophadišani wa mafelelo a nnoši le gona wa mathomo wa Kapa-Bodike-la yo a tšweleditšego korong (dihektare tše 220, ditone tše 3,2/hektare), garase (bali) (dihektare tše 100, ditone tše 3,5/hektare), outse (dihektare tše 40, ditone tše 2,2/hektare), "triticale" le teye ya rooibos. Diruiwa tša Ralph di akaretša dinkutshadi tše 1 500 le dikgomogadi tše 140 tša Bonsmara.

Balemi bao ba tšweleditšego ditone tše di fetago tše 250, 500, 1 000 le 1 500 ba ile ba lebogišwa mme bao ba hlatlogetšego mokgatlong wo o latelago ba amogetše disetifikeite le dipetšhe.

Re rata go leboga thušo ya ba Monsanto le tema yeo ba e kgathago tllhabollong ya balemi.

KOKO JANE O RE...

Bohle re lebogiša bakgethwa ba phadišano ya Molemi wa Ngwaga magorong a yona a mararo. Re thaba bjang go bona tšeo batho ba kgonago go di phethagatša le ge mabaka a le boima. Mantšu a Mahatma Gandhi a a tsopotšwego mo go Pula Imvula ya kgwedi ye, a bolela nnete ye kgolo: "*Bokamoso bo laolwa ke tšeo re di dirago gonabjale.*" Balemi ba, ge ba tšwela pele go šoma ka mafolofolo ka moo ba dirago gonabjale, ba lebanwe ke bokamoso bjo bo phadimago. Mohlala wo ba o beelago balemi ba bangwe o na le mohola wo mogolo – ge re šoma ka maatla, ka moka ga rena re kgonaga go fenyathata a rena ra phethagatša dinepo tšeo re ipeelago tšona.

Molemi yo re tsebanago le yena kgwedi ye ke Samuel Moloi – mohlala wo a o beelago balemi ba bangwe ke wo o makatšago. Ga a na naga ye e lego ya gagwe, le ge a lekile ka maatla go kgopela ba Kgoro ya Tllhabollo ya Dinagapolaseng le Mpshafatšo ya Naga go mo thuša ka naga. Makga a mmalwa o ile a hlaola polasa a rerišana le mong wa yona, ke moka a kgopela thušo ya Kgoro go humana naga yeo, eupša ya fiwa molemi yo mongwe! Mme le ge go le bjalo, o tšwela pele e le molemelakgwebo yo a kgonago, yo a inelago le gona yo a atlegilego. Anke a kgothatše batho ba bangwe ba bantši go phegelela gobane mafelelong ba tla atlega!

Desemere ke kgwedi ya mošomo wo boima le meletlo. Bontši bja lehea bo tla ba bo bjetšwe, eupša batšweletši ba sonoplomo le dinawa tša go omišwa ba tla ba ba le gare ba bjala ka kholofelo ye kgolo. Krisemose ga e sa le kgole – rena ba sehlopha sa tllhabollo sa Grain SA re le lakaletša tšhegofatšo ka Krisemose mme re holofela gore 2015 e tla ba ngwaga wo o tlišago kagišo, lethabo le tllhalalo. 🍀

JO Masombuka le TM Mbele ke balemi ba babedi bao ba hlatlogetšego Mokgatlong wa Ditone tše 500.

LETŠATŠI LA THAKGALO

Seswantšho sa 2: Baphadišani ba bangwe ba mafelelo phadišanong ya Molemelagwebo wa Mohlamofsa wa Ngwaga e be e le: Pieter Chabalala, Michael Ramoholi, Job Metswamere le Ralph Swart (o na le mogatšagwe, Preline).

Seswantšho sa 3: Legorong la Molemelaboiphedišo wa Ngwaga (Subsistence Farmer of the Year) baphadišani ba mafelelo e be e le Thoko Matha, Gladys Zondo le Enoch Khumalo.

Seswantšho sa 4: Mofenyi wa phadišano ya Molemelagwebo wa Mohlamofsa wa Ngwaga, Ralph Swart (gare) le mogatšagwe, Preline, ba na le Ernst Janovsky (Hlogo: Absa AgriBusiness).

Seswantšho sa 5: Langa Simon Mbele, Lungelwa Kama, Willem Modukanele (o na le mogatšagwe, Maletzoku) le Koporasi ya Dwaalkraal (ye e bego e emetšwe ke Allman Mpomela le Michael Phamola) e be e le baphadišani ba mafelelo legorong la Moleminyane wa Ngwaga.

Seswantšho sa 6: Sonoplomo e mading a gagwe! Annah Mutloane o amogetše setifikeiti ya boleloko bja Mokgatlo wa Ditone tše 1 000.

Seswantšho sa 7: William Matasane (ka go la go ja) ke molemi a nnoši yo a hlatlogetšego Mokgatlong wa Ditone tše 1 500. O ile a kgopele moeletši wa gagwe, Israel Mothlabane, go tla sethaleng gore a mo lebogele thušo ya gagwe.

Seswantšho sa 8: TD Mosai le KB Lesia ba amogetše disetifikeiti le dipetšhe ka ge ba hlatlogetše Mokgatlong wa Ditone tše 250.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Elmarie Helberg wa sehlopha sa barulaganyi ba SA Graan/Grain. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go elmarie@infoworks.biz.

Taolo ya strese

Strese (tlaishgomoyeng) ke maikutlo a go se kgone go laola dilo tše di itšego bophelong bja gago goba maikemišetšo ao o ipeetšego ona.

Strese e hlohla methopo ya motho ya popego le ya monagano le ge e ka ba bokgoni bja gagwe bja go ikamantšha, le ge mehuta ye mengwe ya strese ka tlwaelo e ka hlola mathata a a fetago a. Ka fao re kgethologanya maemo a makaone le a mabe (*positive and negative levels*) a strese.

Le ge go sa kgonege go tloša strese ka botlalo bophelong bja letšatši le letšatši, re ka laola khueto yeo strese e e hlolago mmeleng le monaganong.

Bophelong bja mehlang ya sebjalebja methopo ya strese e ka ba seo e sego selo sa go swana le modumo wo o selekago go ya go tiragalo ye bohlokwa ye e šarakanyago bophelo bja motho go swana le lehu ka lapeng. Go laola maemo a strese ka moo go kgontšhago, go bohlokwa gore o hlaole methopo ya strese bophelong bja gago le ka moo e go amago.

Ka ge re fapana ka mekgwa ya seriti, boitemogelo bja bophelo le ka moo re lemogago methopo ya strese ka gona, re tla fapana le ka tsela yeo mebele le menagano ya rena e swarago strese.

Dibontšhi tše di latelago e ka ba dika tša strese:

Tša popego

Go phutša kudumela ye e fetišago, legano le le omilego, dihlabi mešifeng, go opša ke hlogo, dišo ka dimpeng, kgatelelo ya godimo ya madi, go se kganyoge thobalano bjalo ka pele, tapo ye e sa kgaotšego, go kganyoga dijo go feta pele, tlhapologo ye e fetišago, le tšhilompe.

Tša kelelo

Go palelwa ke go tšea dipheho, tlhokomedišišo ye e fokolago, boleba, le dikgopolo tše mpe.

Tša leago/maikutlo

Phedišano ye e fokolago, tšweletšo ye e fokolago, go hlagelwa ke dikotsi gantši, go hlokega mošomong gantši go feta pele, go hloka phišego, thumolego, tšhologo ya khuduego (*emotional outbursts*), go fela pelo, le boitshwaro bjo bo rumulago.

Mekgwa ye mebotse ya go fokotša strese e akaretša:

- Go itšhidilla ka tekanelo;
- Go ikhutša ka tekanelo (*rest, breaks, time out*);
- Go robala ka moo go lekanego;
- Mekgwa ye mebotse ya go ja;
- Go nyaka motho yo o ka mmoledišago;
- Tšea nako go itiša le ba lapa le bagwera le go šetša ditlošabodutu;
- Go re "aowa" (se ineele go fetiša); le
- Taolo ya nako (beakanya tša bophelo bja sebele le tša mošomong ka go hlopha dilo go ya ka bohlokwa bja tšona (*prioritise*)).

Šikologa mekgwa ye mebe ye ya go lwantšha strese:

- Go ila maikarabelo;
- Go ba le mafolofolo a a fetišago (*hyper-activity*);
- Mekgwa ye e sa felego ya go šoma go feta ka moo go nyakegago, go swana le go iša mošomo gae, go šoma nakokokeletšwa ye e fetišago, go dula mošomong bakeng sa go ya gae; le
- Tirišo goba tirišo ye e fetišago ya diokobatši, dihlabi le tše dingwe (alkoholo, motšoko, kafeine) go lwantšha strese.

Re swanetše go laola maemo a strese ka moo go kgontšhago ka baka lang?

Go na le kamano ya lebaka-le-phetho gare ga strese le tlhonomo (phifalo ya pelo) (*depression*). Go katana le strese ka moo go sa felego go godiša kgonego ya tlhonomo. Ka lehlakoreng le lengwe, tlhonomo e fokotša bokgoni bja go katana le bothata mme selwana se senyane se ka tsoša strese ye kgolo yeo e sego ya ka mehla. Ka fao strese ye e sa kgaotšego e ka hlola mabaka a a lwatšago motho, go akaretša le tlhonomo.

Tlhonomo e ka hlalošwa ka go re ke maikutlo a kakaretšo a go hloka thušo, a manyami le a go se ipshine. Bophelo bo ya godimo le fase, ka fao re tlwaetše go se ipshine goba go hlonama ge mabaka goba ditiragalo di re swabiša. Le ge go le bjalo, batho ba bangwe ba welwa ke tlhonomo e šoro ešitago le ge go diragala se senyane fela seo se ba tshwenyago mola bophelo bja bona bo sepela gabotse.

Ge o lemoga dibontšhi tše di latelago lebaka la matšatši a a fetago a 14 o sa tsebe tšeo di di hlolago (mohlala: tlhokafalo ya motho yo o mo ratago, mathata a tšhelete, tirišo ye e fetišago ya diokobatši goba ditagi, bolwetši goba bomadimabe bofe le bofe) o swanetše go kgopela keletšo ya profeshenale.

- Go lahlegelwa ke kgahlego malebana le ditiro tša ka mehla;
- Tlhokomedišišo ye e fokolago;
- Bodikadiki (go se kgone go tšea sephetho);
- Go gopola lehu ka mehla;
- Dikgopolo goba ditiro tše di amago boipolai;
- Maikutlo a go ipona molato;
- Leobaobo (go ya kua le kua o sa kgone go iketla);
- Go rata go lla;
- Tapo ye e sa felego le go hloka enetši;
- Go ila go šika le batho (go se rate go dula le bagwera, ba lapa, bjalo bjalo);
- Kganyogo ya dijo ye e oketšegilego goba e fokotšegilego;
- Go se robale go swana le pele (go robala kudu go fetiša goba ganyane go fetiša);
- Kganyogo ye e fokotšegilego ya thobalano;
- Koketšego goba phokotšego ya boima;
- Go ba le bothata bja go tsoga mesong; le
- Maikutlo a go se ipshine goba a go nyama ao a dulago mabaka a matelele.

Go bohlokwa go lemoga gore dibontšhi tše ga di a swanela go hlokomologwa lebaka la go feta dikgwedi tše pedi le ge o katana le ditiragalo tše di hlomolago pelo.

Ge o nagana gore o swerwe ke strese goba tlhonomo o swanetše go kgopela thušo ya profeshenale ntle le tiego.

(Methopo: www.livestrong.com; Dr Helgo Schomer: *Managing stress in the Workplace* (Taolo ya strese Mošomong)).

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Petra Nel wa PROCARE. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go petra@procare.co.za goba ikgokaganye le PROCARE nomorong ye 0861 7762273 goba ye 021 873 0532.

Dibjalo tše ke nyakago go di bjala ke di kgetha bjang?

“L enyaga ke tšilo bjala lehea, aowa, mohlomong ke swanetše go bjala dinawa, goba mohlomong go ka ba kane go bjala sonoplomo...” Wo GA SE mokgwa wo o swanetšego go nagana ka wona ge o kgetha dibjalo tše o ka di bjalago.

Kgetho ya dibjalo tše o ka di bjalago ka nako ye nngwe e ka akanywa mengwaga e se mekae pele ga nako ge o šoma go ya ka leano la phetošopšalo leo le hlamilwego ka tshwanelo. Le ge go le bjalo, mengwageng ye mengwe dipeakanyo tša rena di swanetše go fetolwa go ya ka dintlha tše mmalwa tša go swana le boso, malwetši le mmaraka.

Ge o hlama leano la gago la phetošopšalo o ka hloga ge o akanya ditlha di se kae:

- Lefelo;
- Klimate;
- Tsenelo ya mmaraka;
- Nyako ya dibjalo tša go fapafapana mmarakeng;
- Mehuta ya mmu; le
- Malwetši a ka mehla.

Dibjalo tše ntši di kgona go mela mafelong a a itšego fela le gona maemong a a itšego a klimate; ka fao o ka nyaka go šikologa pšalo ya dibjalo dife le dife tšego di ka se atlego tikologong ya gago.

Ntlha ye nngwe ye o swanetšego go e ela hloko ke tsenelo ya mmaraka. Taba ye e tla oba poelo ya gago ka ge thwalo e hlola ditshenyegelo tše kgolo. Ditikologong tše ntši moo dibjalo di tšweletšwago mono Afrika-Borwa go hlamilwe mafelo a tirišano a gare (*central co-operative points*) fao o ka išago dipuno tša gago gabonolo, mme di bolokwa ka mabokelong a magolo go fihla ge di rekišwa. Botšiša

ba tirišano ya gago gore dibjalo tše ba di amogelago ke dife; ke go tšona o swanetšego go kgetha pele. Ge o kgetha go bjala dibjalo tšego di sa amogelwego ditirišanong tša kgauswi, e tla ba boikarabelo bja gago o nnoši go hwetša mmaraka wa go rekiša setšweletšwa sa gago.

Molemi e swanetše go ba monyakišiši wa paale – ge o akanya dibjalo tše o ka di bjalago o swanetše go nyakišiša dintlha tše ka moo o ka kgonago: nyako ya ditšweletšwa; mekgwa ya tirišo ya tšona; phepo ya tšona lefaseng ka bophara; tshepelo ya mmaraka; dithekišo tša dibjalo; le dithekišo tše di akanywago. Dintlha tše tšohle di kgatha tema ye bohlokwa kgethong ya dibjalo tše o tlogo di bjala.

Polaseng le gona re swanetše go lebelela dintlha tša go fapafapana go swana le mehuta ya mmu. Dibjalo tše di itšego di rata mehuta ye e itšego ya mmu, mohlala: lehea le mela bokaone mabung a mmala wo mohubedu le wo mosotho ao a gamolegago gabotse le gona a tebilego; sonoplomo yona e ka mela mabung a a fapafapanago mme e tšweletša go phala lehea mabung a letsopa le a sehla.

Malwetši le ona balemi ba swanetše go a ela hloko ka mehla. Dibjalo tša go fapana di tsenwa ke malwetši a go fapana. Ge molemi a lemoga gore go na le malwetši a a itšego ao a bušago tikologong ya gagwe, e ka ba kgopolo ye botse go bjala dibjalo tše di sa tsenwego ke bolwetši gabonolo. Lehea le ka tsenwa ke malwetši a mmalwa a go swana le “Grey leaf spot” (dikodi tše pududu megwanyeng), “Blight” (boore) le “Diplodia”, go bolela a se kae fela. Ka lehla-koreng le lengwe dibjalo tša go swana le dinawasoya tšona di tiile mme di lwantšha malwetši a mantši.

Ka nako ye nngwe molemi a ka ba a beakantše phetošopšalo ya gagwe pele ga nako, fela ka baka la mabaka ao a bego a sa a letela a gapeletšwa go fetola dipeakanyo tša gagwe go ya ka ona. Tiragalo ya go swana le komelelo ye e hlagago mathomong a sehla yeo e šitišago molemi go bjala, e ka mo gapeletša go bjala dibjalo tšego di sa tšeeo sebaka se setelele go butšwa. Mohlala: ge molemi a akantše go bjala lehea mme letšatšikgwedi la mafefelo la go bjala lehea e le ka Desemere, eupša mabaka a go swana le ao a boletšwego a mo šitišitše go bjala

pele ga moo, o tla swanela go akanya mohuta wo mongwe wa dibjalo. Se e ka ba bothata ka ge ka tlwaelo o tla swanela go ortela mohuta wo mongwe wa dikhemikhale le menontšha. Bakeng sa lehea a ka leka dinawa tša go omišwa goba sonoplomo, tšego di golago ka pela go feta lehea.

Ge polasa e na le diruiwa tšego di swanetšego go lešwa marega, molemi a ka gopola go bjala furu karolong ya nagatemego ya gagwe. Go na le mehuta ye mmalwa ya furu yeo e ka bjalgago lena-neong la phetošopšalo ka go šielana le dibjalo tše di bapatšwago (*cash crops*). Ebile dibjalo tše ntši tša furu di ka bjalgago mathomong a lehlabula ge dibjalo tša go bapatšwa di bunnwe mme go sa na le monola wo o lekanego mmung go mediša dibjalo tša marega tša furu. Mohlala mo ke outse yeo e ka melago gabotse go ya karolong ya mathomo ya marega mme ya ba furu ye botse ye tala. Mehuta ye mengwe ya dibjalo tša furu yeo e ka bjalgago ke dirateise tša Sejapane (Japanese radishes), “phuloswikiri” (*sugar graze*), bjang bja rae bja “sterling” le leotša (lebelebele). Pšalo ya dibjalo tše di khupetšago mmu (*cover crops*) marega le wona ke mokgwa wo mobotse ka ge di babalela mobugodimo le gona di fokotša popego ya legogo mašemong dikgweding tša go oma tša marega. Sehla se se latelago balemi ba bantši ba ba dirišago mekgwa ya go se leme selo (*no-tillage systems*) ba bjala peu thwii mašaleding a dibjalo tša furu.

Bolemi ke kgwebo yeo e nyakago gore o nagane ka potlako ka mehla go kgona go tšea diphe-tho ka bjako fao go nyakegago. Tlhago ke ntlha ye bohlokwa yeo e laolago temo mme re swanetše go fetola dipeakanyo tša rena go ya ka mabaka a a iponagatšago sehla se sengwe le se sengwe. Kgetho ya dibjalo tše o tlogo di bjala ke ye nngwe ya dipheho tše di ka swanelago go fetolwa ka go ya ga nako.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Gavin Mathews, Setsebi sa Taolo ya Tikologo (Bachelor in Environmental Management). Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go gavmat@gmail.com.

Go na le dintlha tše ntši tšego o swanetšego go di akanya ge o kgetha dibjalo tše o tlogo di bjala.

Dintlha tša tšweletšo ya korong tše di amago kgwedi ya **DESEMERE**

Desemere ke kgwedi ye bohlokwa go batšweletši ba korong ye e nošetšwago le ye e sa nošetšwego. Korong ye e bjetšwego mašemong ao a sa nošetšwego dikgweding tša June le Julae kua Freistata e tla ba e bunnwe ka Nofemere le Desemere. Korong ye e nošetšwago kua Freistata le dikimingnošetšo tša Kapa-Leboa e tlo bunwa mathomong go ya bogareng bja Desemere.

Balemi ba Kapa-Bodikela ba tla ba ba bunne kgweding ya Oktoboro mme mohlomong ba tla ba ba feditše go iša puno ya bona boboloke-long ka Nofemere.

Mmaraka

Dikgopolo tše bohlokwa menaganong ya balemi e tla ba thekišo ye e dutšego mmarakeng, boleng bja korong ye e bunnwego le papatšo le thekišo ya mafelelo ya dipuno tša bona.

Kapa-Bodikela e tšea maemo a mathomo malebana le naga ye e bjetšwego korong sehlang sa 2014 mono Afrika-Borwa – seripa sa

65% sa palomoka ya dihektare tše 476 570 tšeo di bjetšwego korong se dutše Kapa-Bodikela. Kokotlelo ya korong e tšwela pele bjalo ka ge sephesente se, seo se nameletšego go tloga go 36% ka 2005, se bontšha. Palomoka ya dihektare tše di bjetšwego korong e boetše fase ka dihektare tše 28 930 ge e bapišwa le palomoka ya 550 000 sehlang sa tšweletšo sa 2013.

Ntlha ye e lemogwago ke gore mo go dihektare tše 69 500 tšeo di bjetšwego profenseng ya Freistata, mašemo ao a sa nošetšwego a akaretša dihektare tše 38 500 fela. Bontši bja dihektare tše bo hwetšwa thokong ya bohlabela bja Freistata.

Dithekišo le poelo

Balemi ba bangwe ba tla ba ba kgonne go tsenela mmaraka wa ka moso (*hedge on the futures market*) ka bobona goba ka thušo ya dikoporasi tša gae, mme ba ka ba ba tiišitše dithekišo tša go phala thekišo ya “*spot price*” ye e dutšego. Dikontraka tša ka moso (*futures contracts*) tša Safex di thoma ka thekišo ya R3 600/tonne kgweding ya Oktoboro malebana

“

Dikgopolo tše bohlokwa menaganong ya balemi e tla ba thekišo ye e dutšego mmarakeng, boleng bja korong ye e bunnwego le papatšo le thekišo ya mafelelo ya dipuno tša bona.

le korong ye e šilelwago borotho; ka Desemere thekišo ye ke R3 639/tonne; malebana le Matšhe 2015 ke R3 709/tonne mme malebana le Mei 2015 ke R3 744/tonne. Go ya ka dithekišo tše tša mmaraka wa ka moso mohlomong ga go na mohola go boloka puno ya gago, ka ge dithekišo tše di nameletšego di akaretša ditshenyegelo tše di amago tshwaro le poloko ya puno lebakeng leo.

O ka hologa ge o rerišana dithekišo (*spot values*) tše kaone le moreki goba koporasi ya gago mola o tliša puno ya gago.

Ge ditshenyegelo tša thwalo (*transport differentials*) malebana le Kapa-Bodikela le

Korong ye e loketšego puno kua Kapa-Bodikela.

mafelo a mangwe a tšweletšo di akanywa, tšhelete ye molemi a e tsenyago ka potleng e ka ba gare ga R3 220/tonne le R3 510/tonne. Se se bontšha gore sebaka sa go tloga polaseng ya gago go ya bobolokelong bjo bo ngwadišitšwego le Safex, se laola tšhelete ye o e amogelago mafelelong.

Potšišo ke gore ke balemi ba bakae ba mašemo ao a sa nošetšwego bao ba ka tšweletšago korong ye e ba tlišetšago poelo go ya ka dithekišo tše di dutšego mmarakeng gonabjale. Go akanywa gore puno ya korong mašemong ao a sa nošetšwego Freistata-Bohlabela e ka ba gare ga 1,5 tone/hektare le 2 tone/hektare ge pula e ka ba e nele gape kgwedding ya Oktoboro.

Ditshenyegelo malebana le tšweletšo ya korong ye e nošetšwego le tšona di tla swanela go elwa hloko. Ge palogare ya tšweletšo e ka ba 6,5 tone/hektare mme dithekišo tše balemi ba rekišago korong ya bona ka tšona di dula di fetogafetoga, ditseno godimo ga hektare e ka ba gare ga R20 930 le R22 815. Batšweletši bao ba nošetšago ba tla swanela go lekanyetša gape le kgonego ya go hlola poelo ka puno ye e tlogo ge ba lebelela palogare ya dipuno tša bona tša dihla tše di fetilego.

Ditshenyegelo tša thwalo

Ditshenyegelo tše di ka bogelwa wepsaeteng ya Safex. (Tobetša "Agricultural derivatives" o kgethe "Silo's" go tše di tšwelelago). Ditshenyegelo tša thwalo tša Kapa-Bodikela di bontšhwa letlakaleng le tee mola tša mafelo a mangwe di tšweletšwa go le lengwe.

Go bohlokwa gore o tsebe ditshenyegelo tša thwalo malebana le thwalo ya puno ya gago go tloga polaseng go ya bobolokelong bja kgauswi bjo bo ngwadišitšwego le Safex, pele ga ge o tliša thekišo ya puno ya gago. Kgonthiša gore o hlahlobiša dišupo go bona boleng bja korong ya gago pele ga ge o e iša bobolokelong. Se se tla go fa sebaka sa go hlwekiša goba go sefa korong ya gago ge go hlokega go kgonthiša maemo (*grade*) a godimo ao a kgonegago. Balemi bao ba se nago dinolofatši tša go swara le go boloka puno ya bona ba swanetše go ba le kamano ye botse le molaodi wa bobolokelo bja gae. Molemi o swanetše go tseba gore maemo a mafelelo a puno ya gagwe e tla ba afe ka nako ya go e fihliša bobolokelong, pele ga ge e hlwekišwa goba e sefša la mafelelo go tloša dithorwana tše nnyane le dilo tše dingwe di šele, ke moka ya bolokwa.

Puno

Ge o sa swere mošomo wa go buna, lekanya monola dithorong ka tekanelo go kgonthiša gore o buna korong ya gago mola dithoro di akaretša monola wa go se fete 14%. Mola-wana wo bohlokwa tšweletšong ya korong ke go e buna semeetseng ge maemo a monola a lebane. Dipula tše di nago Freistata-Bohlabela go ya mafelelong a sehla di ka šitiša puno ka nako ye e lebanego.

Kgonthiša go hlokomela sefolakorong sa gago ge o se wa ba wa thoma go buna. Ge o diriša mokontraka (molemedi), tliša dipeakanyo le yena go kgonthiša gore o tla fihla polaseng ya gago ge monola dithorong o dumelela pholo.

Go bohlokwa kudu gore lenyaga o bune korong ye ntši ka moo go kgonegago ka baka la thekišo ya fasana ya gonabjale mmarakeng.

Go beakanyetša sehla se se tlogo

Ge o feditše go buna korong ya sehla se, puno ya gago le thekišo ya yona e tla kgontšha wena motšweletši wa korong ye e nošetšwego goba ye e sa nošetšwego go phetha ge eba tšweletšo ya korong e tla swanela dipeakanyo tša gago malebana le tšweletšo sehlang se se tlogo.

Balemi ba mašemo ao a sa nošetšwego bao ba ratago go tlogela tšweletšo ya korong, ba ka akanya go bjala sonoplomo ya moragonyana ga nako (*late 'catch crop'*). Go feta fao ba ka akanya go diriša mašemo ao go tšweletša furu ya diruiwa. Ke moka mašemong ao go ka bjala dibjalo tša selemo leboong le le latelago la tšweletšo. Ka baka la dithekišo tša fasana tša lehea le dibjalo tše dingwe mmarakeng gonabjale, tekanyetšo ye e nepagetšego ya puno ye e kgonegago mašemong a gago, le ge e ka ba kakanyo ye e tletšego ya poelo (*gross margin*), e swanetše go phethwa. Morago ga fao o ka phetha ka kgopodišišo le tlhloganyo ge eba o nyaka go iša pele ka tšweletšo ya korong goba o rata go leka dibjalo tše dingwe polaseng ya gago.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke molemi yo a rotšego modiro.

Dintlhatirišo tša tsebišano ya molomo ge o diriša thelefomo

Ditaodišwaneng tša rena ka taolo re ile ra ahlaha taolo ya dintlha tša go fapafapana tša kgwebotemo. Go le gakolala: elelwa gore nepo ya bolemi ke go tšweletša ditšweletšwa tšeo batho ba di hlokago le go hlopoelo ka go kopanya le go amantšha dintlha tše nne tša tšweletšo, e lego naga, kapetlele, mošomo le taolo, go hlagiša ditšweletšwa tše di nago le mohola, bjalo ka dijo le/goba tlhale.

Sa mathomo, ntlha ye bohlokwa ditaodišwaneng tšohle e be e le gore dipoelo di swanetše go swarelela ge nako e ntše e eya. Poelo re ile ra e hlaloša ka go re: **Poelo/Tahlego = Ditseno - Ditshenyegelo.**

Sa bobedi, go ya ka ditheo tša kgwebo, mongwe le mongwe yo a amegilego kgwebong, e ka ba mong, molaodi goba mothwalwa, o oba (huetša) poelo ya kgwebo ka tšeo a di dirago goba ka go se dire tšeo a swanetšego go di dira.

Sa boraro, kgwebo ya gago e ka hologa ge batho ba ka ntle ba kgahlega (go swana le ge batho goba dikgwebo tše dingwe di rata go gwebišana le wena).

Bokgoni bjo bongwe bjo bohlokwa bjoo molaodi a swanetšego go ba le bjona, ke go kgona go tsebišana gabotse le ba bangwe ka molomo, go bopa seswantšho se se rategago sa kgwebo ya gagwe. Tekanyo ya 80% ya diiri tšeo molaodi a di šomago o di dirišetša tsebišano ya molomo (*verbal communication*).

Mehleng ye ya elektroniki tsebišano ya molomo e diragala kudu ka thelefomo – mogala goba sele. Le ge go le bjalo, go bohlokwa go laola tirišo ya thelefomo ka gore tirišo ye e sa hlokegego e ka senya dipoelo tša kgwebo ya gago. Go bolela ka thelefomo gatee goba gabe di ga go tshwenye, eupša lebakeng la ngwaga ditshenyegelo e ka ba tše kgolo. Mokgwa wo o bolelago ka thelefomo ka wona o bopa seswantšho sa gago seo se ka holago goba se ka senyago kgwebo ya gago.

Poledišano ye nngwe le ye nngwe ka thelefomo, goba e thomilwe ke wena goba ke motho wa ka ntle, ke sebaka sa go bopa seswantšho se sebotse sa kgwebo ya gago. Boikemišetšo bja gago e swanetše go ba go tšea poledišano ye nngwe le ye nngwe bjalo ka boitemogelo bja moswananoši.

Go bopa seswantšho se sebotse ge o araba thelefomo:

- Araba founa ya gago pele ga ge e llile gahlano. Bokaone ke go e araba pele ga ge e llile gararo, mme kgopela tshwarelo ge o tšere sebaka go e araba.
- Araba bao ba letšago go tšwa ka ntle ka mokgwa wa profeseinale, mme se diriše lentšu le “hello” – mokgwa wo ke wa bošaedi ge e le motho yo a letšago malebana le kgwebo.
- Nywanywa ge o araba founa. Motho yo o boledišanago le yena o kgona go “kwa”

botho lentšung la gago ge o bolela ka go nywanywa.

- Botšiša motho yo a go leletšago leina la gawe mme o mmitše ka lona ge le boledišana.
- Bolelela thwii ka founeng.
- Bontšha kgahlego le phišego ka lentšu la gago.
- Se bolelele fase goba godimo kudu; bolela o iketlile le gona ka go kwagala – se se ka boloka nako ka gore go ka se hlokege gore o boeletše tše o di boletšego.

- Theeletša motho yo o bolelago le yena ka kelohloko mme mo tsebiše gore o a mo kwa.
- Tlogela tše dingwe tše o di dirago ge o araba founa ošetšemantšua mothoyoabolelagonago.

Tše di latelago

di bontšha bošaedi:

- Go araba founa e ke o tsenwe ganong goba o tshwenyegile.
- Go tsena moletši ganong.
- Go bolela ka founa o momile se sengwe goba o goga sekerete.
- Go diriša sempara/sehlakana se goba polelo ye e gobošago.
- Go bolela le motho wa boraro mola o bolela le motho ka founa.
- Go tshepiša moletši se sengwe wa se dire seo o mo tshepišitšego sona, mohlala: “Ke tla go founela.” “Ke tla go tsebiša gosasa.”

GOPOLA molawana wo wa kakaretšo: Se arabe founa goba se leletše motho ge o le gare ga/kgauswi le batho ba bangwe; ge o swanetše go diriša founa ya gago lefelong la mohuta wo, leka go fetša ka pela ka ge o ka tshwenya batho ba bangwe.

Go bopa seswantšho se sebotse ge o founela motho

– laola poledišano ka go e beakanya ka tshwanelo. Ka mokgwa wo o ka boloka nako le go fokotša ditshenyegelo.

1. Na tšeo o nyakago go di neelana o di tseba gabotsebotse? Ngwala lenane la tšona.
2. Na molaetša wa gago o ka hlathollwa ka mekgwa efe ye mengwe? Go a kgonega gore molaetša wa gago o se kwešišwe ka tshwanelo? Ge go le bjalo, o ka phema bothata bjo ka tsela efe?
3. Na molaetša wa gago o phethegile, o nepagetše le gona o amana le taba ye e ahlahlwago?
4. Na poledišano e ka kgaotšwa ke eng? Šikologa mafelo a lešata a go swana le bošomelo – o ka swanela go boeletša molaetša wa gago goba go ka direga gore molaetša o se kwešišwe ka tshwanelo, seo se ka go senyetšago nako le go go jela tšhelete.

Ka fao, diriša founa go ikhola – dikgopolo tša mathomo di a phegelela mme ge e le tše botse di ka hola kgwebo ya gago.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Marius Greyling, yo mongwe yo a ngwalelago Pula Imvula. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go mariusg@mccgacc.co.za.

Ela khupetšo hloko

Mašaledi a dibjalo ao a šetšego morago ga puno.

Khupetšo ye botse ya mmu.

Bohlokwa bjo bogolo bja khupetšo ya mmu wo o dirišetšwago tšweletšo bo ama motšweletšamabele le/goba morui yo mongwe le yo mongwe. Polasa e ka ba ye kgolo goba ye nnyane, se bohlokwa ke gore neng le neng mo ngwageng ga go a swanela go ba mmu wo o hlokago khupetšo.

Mmu o swanetše go dula o khupeditšwe ke dimela/dibjalo tše di golago le/goba mašaledi a tšona, mme ga o a swanela go bonala gantši go tšwa ka godimo. Taba ye e ama tirišo ya mohuta ofe le ofe ya naga (nagatemeo, mafulo, mašemo a furu le naga fela). Go no swana le letlalo la gago leo le šireletšwago ke llaga ya ka ntle ye e bitšwago “epidermis” (letlalo la

ka godimo) go mahlasedi a bogale a letšatši le dielemente tše dingwe tša tlhago, mmu le wona o hloka llaga ya tšhireletšo. Ka moo re šetšego re boletše, llaga ye ya tšhireletšo ke dimela tše di golago goba mašaledi a dibjalo morago ga puno.

Khupetšo e šireletša mmu go maatla a marothi a pula le gona e šitiša tahlego ya monola ka baka la moyafalo. Ge lerothi la pula le tia bokagodimo bja mmu fao go hlokegago khupetšo, le dira gore karolwanammu ye nnyane e kukwe ke meetse mme seo se hlola kgogolego le kgohlagano ya mmu. Ka lehla-koreng le lengwe, ge lerothi le tia khupetšo, le a šwalalana mme marotholotšana a manyane a theogela mmung ka bosele ka dithito tša dime-

la goba mašaledi a dibjalo tša sehla sa go feta, ntle le go senya mmu. Khupetšo ya mašaledi a dibjalo bokagodimong bja mmu e gatelela mengwang mathomong a sehla, e lego mohola go dibjalo tše di tloga bjalwa. Go feta fao e bolokela molemi tšhelete ka ge go sa hlokege gore a gašetše sebolayangwang gantši. Gape khupetšo e fodiša mmu le go boloka monola, seo se hloago bodulo bjo bobotse bja diphe-dinyana tše ntši tše di thomišago polo ya mašaledi a dibjalo ka go a ripaganya. Marega mmu wo o khupeditšwego o borutho go feta woo o hlokago khupetšo.

Mmu ke sephedi, ga se fela selo seo se emišago dimela thwi. Diphedi tša mmung di akaretša tša go tloga go dinogameetsana go ya go diphedinyana tše di bopilwego ka sele e tee, tše o mmogo di bopago “bobi bja dijo mmung” (soil food web). Diphedi tša mmung di ja swiki-ri ye e lego medung ya dimela tše di golago pele. Go latela fao di ja dibolang (materiale ya dimela/dibjalo tše di hwilego) mme morago ga fao di ja mašaledi a dibjalo ao a lego bokagodi-mong bja mmu. Ge tše o di boletšwego di sa hwetšagale, di tla ja humase/podišwa (dibolang tše di hlahlamologilego) mmung. Re swanetše go leka go kgonthiša gore go dula go le dijo tša go lekana tša go fepa diphedi mmung gore di se je podišwa ye e hlokwego ke dibjalo. Ge re kgonthiša gore go dula go hwetšagala dijo tša go lekana tše o dimaekropo (diphedi) mmung di ka di fihlelago gabonolo, tšona di thuša go tiiša leboo la phepo yeo dibjalo di e hlokago gore di gole.

Ka fao go bohlokwa gore re se rekišetše baagišani mašaledi a rena a dibjalo gobane ka go dira bjalo re fokodiša dimaekropo mabung a rena, seo se ka dirago gore mabu a rena a senywe ke dielemente tša boso. Elelwa gore ge khapone ye e lego mmung e oketšwa ka 1%, bokgoni bja mmu bja go swara meetse bo a pedifatswa – khapone e ka oketšwa fela ke tšona diphedi tše o materiale ya dibjalo yeo e lego mmung le bokagodimong bja wona.

Ka fao ela khupetšo hloko o kgonthiše gore o holwa ke kaonafalo ya boitekanelo bja mmu le dipuno tše kaone. 🌱

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Dr Johann Strauss, Bolaodi bja Disaense tša Dimela, Elsenburg, Kgoro ya Temo, Kapa-Bodikela. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go JohannSt@elsenburg.com.

Grain SA e boledišana le... Samuel Moloi

Kgatišong ye ya Pula Imvula, Johan Kriel, Molomaganyi wa rena wa Tlhabollo profenseng ya Freistata, o boledišana le Samuel Moloi yo e lego molemi seleteng sa Fouriesburg profenseng yona yeo. Samuel ga se fela molemelakgwebo yo a atlegilego, eupša ke yena tutuetšo go balemi ba bantši mme o kgothatšwa ke lerato la gagwe la naga le bolemi.

Na o lema kae mme ke dihektare tše kae? O tšweletša eng?

Ke lema seleteng sa Fouriesburg. Ke hira dihektare tše 175 tša mmu wo o nonnengo (*high potential*) wa mohuta wa "Hutton" go Masepala wa Mashaeng. Ke bjala lehea le dinawasoya mme ke bjala korong ka sewelo. Ke bjala gape le dinawaswikiri (*sugar beans*). Ge dilo di sepela gabotse lenyaga ke tla kgona go hira dihektare tše dingwe gape tše 525 go molemelakgwebo yo mongwe tikologong ya ka.

Seo se go kgothatšago le gona se go hlohleletšago ke sefe?

Ke kgothatšwa ke direi le direi tša dibjalo tše tala tše di hlokago mengwang le gona di bjetšwego ka bothakga. Ke tutuetšwa ke lerato la ka la naga le bolemi. Go kgona go tšweletša dijo, go thuša bao ba hlokago mešomo ka go ba hlolela yona le go ba fa sebaka sa go gola tšhelete, ke tšona tšeo di mphago sebete sa go ba molemi.

Hlaloša maatla le mafokodi a gago

Ke motho wa go šoma ka maatla. Ke kgona

go phegelela ka go se kgaotše. Ke na le tsebo mme ke kgona go loga maano. Ke hlaela bopelotelele mme ka sewelo ke a befelwa. Ke monna yo a botegago mme ka baka la bopeolonolo bja ka batho ba kile ba nkweša bohloko nakong ye e fetilego.

Puno ya gago e be e le efe mathomong? Gonabjale ke efe?

Ge ke thoma go lema ke ile ka buna lehea la ditone tše 2/hektare le korong ya tone e tee/hektare fela. Gonabjale ke buna dinawasoya tša ditone tše 6/hektare, lehea la gare ga ditone tše 2 le tše 9 godimo ga hektare, mme ke ile ka buna korong ya ditone tše 4,5/hektare.

Se segolo seo se ilego sa tiiša tšwelopele le katlego ya gago o ka re ke sefe?

Thutelo, thutelo, thutelo. Ka go tsena Dikopano tša Dihlophathuto, Dithuto le dikopano tša Matšatši a Balemi tšeo di bego di swerwe ke Grain SA, ke humane tsebo ya monontšha, mekgwa ya go lema, phetošopšalo le go laola letlotlo la ka. Boeletši, diketelo polaseng ya ka le thušo ye ke e amogelago e tiiša boitshepo bja ka le go nkemiša ka go tia.

Dithuto tše o di phethilego go fihla gonabjale ke dife mme o sa nyaka go tsena dife?

Ke phethile dithuto tše mmalwa: Matseno go Lehea, Korong le Dinawasoya; Tlhokomelo ya Trekere le Didirišwa; Tokišo ya Entšene; Thuto ye e Phagamego ya Lehea; Tekanyo ya

Methopo ya Polasa; le tše dingwe gape. Nka rata thutelo gape ka Mokgwa wa go se leme selo (*no-till*); Phedišana Mošomong; le Tshwaropukutlotlo.

Seo o nya kago go se kgona lebakeng la mengwaga ye mehlano ye e tlogo ke sefe?

Morago ga mengwaga ye mehlano nka rata go ba mongpolasa. Gonabjale ke hira naga yohle ye ke e lemago. Nka rata go ba le lefelo la ka fao nka šomago le go robadiša hlogo ya ka bošego ka go tseba gore ke ga ka. Ke nyaka go ba molemi yo a atlegilego le gona a itaolago.

Balemi ba bafsa bao ba fišegago o ka ba eletša ka go reng?

- Sa mathomo, ithame ka tsebo – ya teori le ya tirišo. Bea pelo, se potlake, ikettle, eupša phetha se sengwe le se sengwe ka nepagalo.
- Kgonthiša gore o na le bao ba go thekga-go. Se ikgantšhe ka go se kgopele thušo le keletšo mme e ele hloko ge o e amogetše. Go na le batho bao ba tsebaggo go phala wena.
- Phela kgauswi le Mmopi wa gago, mo rapele mme se lebale go leboga tšeo o di amogelago.

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Johan Kriel, Molomaganyi wa Tlhabollo wa Lenaneoithabollo la Balemi la Grain SA. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go johan@grainsa.co.za.

Sebolayangwang sa Roundup se na le mehola

Setswaki sa Roundup se se šomago, e lego klaefoseite (*glyphosate*), ke sebolayangwang se se sa kgethego (*non-selective*), seo se laolago bontši bja mengwang ya ditlakalaphara le mabjang.

Sa mathomo go bohlokwa gore balemi ba kwešiše theknolotši le tiro ya Roundup gore ba thušwe ke mehola ya sebolayangwang se ka botlalo ka moo go kgonegago.

Go bohlokwa go kwešiša gore Roundup ye e amago ditlakalaphara e ka dirišwa fela dibjalong tša dikhalhithaba tše di itšego tša lehea le dinawasoya tšeo di akaretšago leabela la Roundup Ready (*contain the Roundup Ready gene*). Ka go realo, lehea le dinawasoya tša ka mehla tšeo di hlokago leabela le, di tla bolawa ke klaefoseite.

Lenaneo la taolongwang

Lehea le tšweletšwa mafelong a a fapanego mono Afrika-Borwa. Mafelo a a fapana go ya ka climate, mehuta ya mmu, pula ye e nago le dintlha tše dingwe. Kitlano ya dibjalo le ya mengwang le ge e le mehuta ya ngwang le yona e fapana go tloga polaseng go ya go ye nngwe. Ka fao ga go bonolo go šupetša lenaneo le tee la taolongwang malebana le mafelo ohle fao lehea le tšweletšwago gona. Mafelo a bohlabela a fapana le a bodikela: go a bohlabela dibjalo di kitlana go feta, le mengwang e kitlana go feta mathomong a sehla, mola go a bodikela dibjalo di sa kitlana kudu le gona mengwang ye e hloago mathata e hloga ka morago. Ka ge go na le diphapano tše mmalwa tše, dibolayangwang tše dingwe di swanetše go dirišwa gammogo le klaefoseite go kgona go laola mengwang bokaone ka nako ya pšalo le morago ga ge e tšweletše mmung.

Mabakeng a a itšego go ka lekana go diriša Roundup gatee fela, mola ngwageng wa pula ye ntši go ka nyakega gore e dirišwe go feta gatee. Le ge go le bjalo, seo se lego bohlokwa ke gore mengwang e swanetše go laolwa pele ga ge e feta 10 cm ka botelele (bogolo). Se diege go e gašetša la mathomo.

Roundup e swanetše go hlakanywa le meetse a a hlwekilego ka ge klaefoseite e tsenelana le dikarolwanammu ka meetseng a ditšhila a a tletšego leraga, seo se e fetšago maatla. Ge meetse a a hlwekilego a se gona, meetse a ka hlotlwa ka lešela pele ga ge a dirišwa.

Twantšho

Balemi ga ba sa kgone go diriša klaefoseite e nnoši, ka fao go bohlokwa go diriša le dibolayangwang tše dingwe go šitiša mengwang go lwantšha dikhemikhale. Tšhemong efe le efe

Bjang bja rae/rogo leheeng.

Peakanyo ya segašetši.

Taolo ye botse ya ngwang.

Ellewa go bala ditlankana tša ditšhupetšo ka kelohlolo.

Sehlopha sa morulaganyo

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

Suite 3, Private Bag X11, Brandhof, 9324
7 Collins Street, Arboretum
Bloemfontein
▶ 08600 47246 ◀
▶ Fax: 051 430 7574 ◀ www.grainsa.co.za

MORULAGANYOMOGOLO

Jane McPherson

▶ 082 854 7171 ◀ jane@grainsa.co.za

MORULAGANYI PHATLALATŠO

Liana Stroebel

▶ 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

TLHAMO, THULAGANYO LE KGATIŠO

Infoworks

▶ 018 468 2716 ◀ www.infoworks.biz

PULA IMVULA E HWETŠAGALA KA MALEME A A LATELAGO:

Sesotho sa Leboa,

Seafrikane, Setswana, Sesotho,
Seisimane, Sezulu le Sethosa.

Lenaneotlhabollo la Balemi la Grain SA

BALOMAGANYI BA TLHABOLLO

Danie van den Berg

Freistata (Bloemfontein)
▶ 071 675 5497 ◀ danie@grainsa.co.za

Johan Kriel

Freistata (Ladybrand)
▶ 079 497 4294 ◀ johank@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 051 924 1099 ◀ Dimakatso Nyambose

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Nelspruit)
▶ 084 604 0549 ◀ jerry@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 013 755 4575 ◀ Nonhlanhla Sithole

Naas Gouws

Mpumalanga (Belfast)
▶ 072 736 7219 ◀ naas@grainsa.co.za

Jurie Mentz

KwaZulu-Natal (Vryheid)
▶ 082 354 5749 ◀ jurie@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 034 980 1455 ◀ Sydwell Nkosi

Ian Househam

Kapa-Bohlabela (Kokstad)
▶ 078 791 1004 ◀ ian@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 039 727 5749 ◀ Luthando Diko

Lawrence Luthango

Kapa-Bohlabela (Mthatha)
▶ 076 674 0915 ◀ lawrence@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 047 531 0619 ◀ Cwayita Mpotyi

Liana Stroebel

Kapa-Bodikela (Paarl)
▶ 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 012 816 8057 ◀ Melercia Kotze

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
▶ 082 877 6749 ◀ dutoit@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 012 816 8038 ◀ Lebo Mogatlanyane

Vusi Ngesi

Eastern Cape (Maclear)
▶ 079 034 4843 ◀ vusi@grainsa.co.za
▶ Ofisi: 012 816 8070 ◀ Sally Constable

Sebolayangwang sa Roundup se na le mehola

go ka ba le dibjalo di se kae tšeo di kgonago go lwantšha klaefoseite le dibolayangwang tše dingwe. Ka morago dibjalo tše di bontšhago twantšho di ka ipha maatla tšhemong yeo ge ditšhupetšo tša ditlankaneng di sa elwe hloko, goba ge balemi ba sa diriše bokaakang bjo bo nepagetšego bja klaefoseite. Ka go hlokomologa ditšhupetšo, goba ka go diriša bokaakang bjo bo hlaelago, mengwang e dumelelwa go tliša twantšho.

Ge go dirišwa bokaakang bjo bo fetišago, go ka diragala gore sebolayangwang se se šome ka tshwanelo ka baka la seo se bitšwago “*selection pressure*”, mme mengwang ye e phologago e tla atafala.

Elelwa gore ngwang woo o lego boima go fediša go feta yohle, ke wona o laolago bokaakang bja khemikhale yeo e swanetšego go dirišwa.

Mašemong ao mabjang a hlolago bothata, dilitara tše 6 tša klaefoseite di ka gašetšwa godimo ga hektare (dilitara tše 6/hektare) mathomong a sehla ge bjang bo thoma go mela ka maatla. Fao go bjalgwago lehea leo le loketšego Roundup (*Round-up Ready maize*) balemi ebile ba ka gašetšwa mabjang gararo, eupša gona bokaakang bjo bo šupetšwago, e lego 1,7 litara/hektare, bo se ke bja fetišwa.

Ditšweletšwa tše di hlaelago boleng

Mehleleng ye klaefoseite e rekišwa ke dikhamphani tše mmalwa tša go fapafapana, eupša gantši setswaki se se šomago ga se sa boleng goba bokaakang bjo bo nepagetšego. Go feta fao balemi ga ba lemoga ka botlalo ka moo klaefoseite e swanetšego go dirišwa.

- Roundup 360 g/litara – morago ga diiri tše

6 e ka se tlošwe ke pula. (Ga e swanele go dirišwa leheeng le dinawengsoya).

- Roundup Turbo 450 g/litara – morago ga diiri tše 2 e ka se tlošwe ke pula. (E ka dirišwa leheeng le dinawengsoya).
- Roundup Powermax 540 g/litara – morago ga iri e tee e ka se tlošwe ke pula. (E ka dirišwa leheeng le dinawengsoya: 1,7 litara/hektare).

Le ge Roundup 360 e sa swanele lehea le dinawengsoya gabotse, ka nako ye nngwe e ka dirišwa, eupša gona e swanetše go dirišwa go ya ka fomula ye e latelago:

$$1,7 \text{ litara} \times \frac{540 \text{ g/litara}}{360 \text{ g/litara}} = 2,55 \text{ litara/hektare}$$

Ge go dirišwa Roundup 450 g/litara, fomula ke ye e latelago:

$$1,7 \text{ litara} \times \frac{540 \text{ g/litara}}{450 \text{ g/litara}} = 2,04 \text{ litara/hektare}$$

Ela hloko: mola kgato ya matlakala a 8 (*8-leaf stadium*) leheeng e phethilwe, klaefoseite e swanetše go gašetšwa motheong wa dibjalo bakeng sa dibjalong ka botlalo (ke go re direing) ka ge se se ka hlola tshenyho.

Go bohlokwa gore molemi a tsebe gore a ka kgopela thušo go moemedi wa dikhemikhale wa gae. Ka tsela ye a ka boloka tšhelele ye ntši le go phema tshenyho ye kgolo ka ge kgopelo e sa lefelwe. Gopola: “Ngwana yo a sa llogo o hwela tharing.”

Taodišwana ye e ngwadilwe ke Jurie Mentz, Molomaganyi wa Profense, Vryheid, KwaZulu-Natala. Ge o nyaka tsebišo ya go feta ye, romela imeile go jurie@grainsa.co.za.

Pula Imvula's Quote of the Month

*"The future depends on what we do
in the present."*

~ Mahatma Gandhi